

Irena Katilienė

VU bibliotekos Mokslinių tyrimų ir paveldo
rinkinių centro Rankraščių skyrius
irena.katiliene@mb.vu.lt

Vilniaus imperatoriškosios medicinos draugijos albumas kaip ikonografinio paveldo šaltinis

Straipsnyje pristatomas Vilniaus medicinos draugijos (VMD) narių fotografijų albumas (vienas iš trijų Vilniaus universiteto bibliotekoje saugomų šios draugijos albumų): aptariama jo fizinė būklė, struktūra. Albumą sudaro 133 portretinės fotografijos – iki mūsų dienų išlikusios žymių XIX a. Lietuvos, Lenkijos, Rusijos, Vokietijos ir kt. šalių medicinos daktarų, mokslininkų, gydytojų, farmacininkų nuotraukos. Plačiau apibūdinama keletas asmenybių, pagrindinės fotografijos dirbtuvės. Išliekamoji albumo vertė – mokslui ir visuomenės gerovei bei sveikatai nusipelnusių XIX a. asmenybių portretai-atvaizdai, įdomi ir reta ikonografinė medžiaga. Būdas juos išsaugoti ateities kartoms – konservavimas ir skaitmeninimas.

R e i k š m i n i a i ž o d ž i a i: Vilniaus medicinos draugija, VMD albumai, VMD narių portretinės fotografijos, XIX a. Vilniaus fotografijos dirbtuvės, išliekamoji vertė, ikonografinio paveldo išsaugojimas

Apie tai, koks svarbus Vilniaus medicinos draugijos (įkurta 1805 m. gruodžio 12 d.) vaidmuo Lietuvos ir aplinkinių regionų medicinai, mokslui, visuomenės gyvenimui ne tik sveikatos ir higienos, bet ir kultūros, švietimo, socialinės veiklos sritims, rašė ir teberašo mokslo istorijos specialistai, tyrinėtojai, primindami ir išskeldami į dienos šviesą šios pirmosios Vilniaus mokslinės draugijos nuopelnus, visuomenės labui nuveiktus darbus, akcentuodami narių veiklą, vertindami ją iš dabarties pozicijų¹, remdamiesi Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių

¹ Daugiau apie Draugijos veiklą 1805–1915 metais rašoma: ILGIEWICZ, Henryka. *Cesarskie Towarzystwo Lekarskie w Wilnie 1805–1915*. In *Wileńskie towarzystwa i instytucje naukowe w XIX wieku*. Rozdział II. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2005, p. 52–104. Autorė cituoja gausią bibliografinę medžiagą, remiasi VUB RS saugomais VMD archyvo (F26) dokumentais.

skyriuje saugomu šios šlovingos 210 metus skaičiuojančios Draugijos archyvu, vadinamu Vilniaus medicinos draugijos fondu (F26)², susidedančiu iš daugiau kaip 5 tūkstančių saugojimo vienetų, aprėpiančių 1805–1945 metų laikotarpį. Tarp posėdžių protokolų, ligų istorijų, kitų spausdintų ar ranka rašytų dokumentų esama ir nemažai įdomių fotografijų, vyrauja XIX a. VMD narių ar visuomenės veikėjų portretai.

Dabartinio rašinio tikslas – pirmą kartą plačiau pristatyti (žr. 1 išnašą) iki mūsų dienų išlikusį Draugijos narių fotografijų albumą, – vieną iš trijų iki šiol minėtame fonde saugomų labai panašios išvaizdos ir paskirties XIX a. pabaigoje sudarytų albumų. Pirmasis jų, beveik identiško formato (31×44 cm), – VMD narių registracijos knyga, vadinamoji Aukso knyga („Liber aureus“; saugojimo vietos šifras F26-290)³. Antrasis (mūsų aptariamas) – VMD narių fotografijų albumas (signatūra F26-4892), įrištas Vilniuje 1897 m. (viršelio vidinės pusės kairiajame kampe, viršuje, raudonos odos stačiakampyje išspausas Z. J. Levino knygriškyklos

² „Draugijos archyvas sudėtas atskiroje spintoje, aplankuose, ir apima kelis tūkstančius dokumentų, rankraščių, laiškų, diplomų ir kt. Čia saugoma nemažai vertingų autografų, paminėsime tik Scarpos, Magendie, Trousseau, Humboldto, Nelatono, Graefė's, Ricordo, Lisfranko, Corvisarto, Dupuytren'o, Pirogovo, o iš šiuolaikinių mokslininkų – Kocho, Leydeno, I. Majerio, Gałęzowskio, Nochnagelio, Behringo, Virchow'o, Bergmanno ir daugelio kitų mokslininkų, ministrų, kuratorių, generalgubernatorių ir t. t. laiškus. Čia saugomi ranka rašyti beveik visų Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto profesorių darbai, tarp jų – Sniadeckio ir Franko, jų garbės diplomai, gauti iš užsienio universitetų, 5 posėdžių protokolų knygos, kurias nuo 1805 m., pradėdant Jozefu Franku, pildė Draugijos sekretoriai, **galiausiai – albumas su narių nuotraukomis, kuriame matome Juzefo Mianovskio, Graefė's, Inozemcevo, prof. Woelcko, Siewruko, Pelikano ir daugelio kitų atvaizdus**“ [*paryškinta mano – I. K.*], – 1897 m. rašė dr. Vladislavas Zahorskis Vilniaus imperatoriškosios medicinos draugijos istorijos apybraižoje (ZAHORSKI, Władysław. *Zarys dziejów Cesarskiego towarzystwa lekarskiego w Wilnie (1805–1897)*. Warszawa 1898, p. 170).

³ „1853 m. patvirtinta aukso knyga Draugijos nariams registruoti. Ši knyga didelių matmenų, su auksintais pakraščiais, su tvirtu odiniu įrišimu, su žalvariniais kampais ir sagtimi, ant viršelio toks paaukuotas įrašas: „Liber aureus Cesareae Societatis medicae Vilmensis.“ Į knygą nutarta surašyti visus Draugijos narius pažymint vardą, pavardę, mokslo laipsnį, trumpą gyvenimo aprašymą, išrinkimo nariu, gimimo ir mirties datą.“ – Ten pat, p. 98–99. Daugiau žr.: TRIPONIENĖ, D.; KATILIENĖ, I.; ŠULGIENĖ, N. Vilniaus medicinos draugijos „Aukso knyga“. *Respublika*, 2014, rugsėjo 22. Prieiga per internetą: <http://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/kitos_lietuvos_zinios/vilniaus_medicinos_draugijos_aukso_knyga/>.

Vilniuje ženklas) į tvirtus, tamsiai rudos odos viršelius su nugarėlėje ir pakraščiais dailiai išmuštu ornamentu, su žalvariu apkaustytai kampais, susegamas stačiakampio formos žalvarine sagtimi, su viršelyje auksintomis raidėmis išpaustu lotynišku įrašu: „Album Cesareae Societatis Medicae Vilnensis anno MDCCCXCVII“⁴. Ir trečias, visiškai tokios pačios išvaizdos ir formato albumas, pavadintas istoriniu („Album Historicum Cesareae Societatis Medicae Vilnensis anno MDCCCXCVII“, jo signatūra F26-4893). Pastarąjį albumą sudarė 92 (šiuo metu 86) Vilniaus universiteto profesorių *carte de visite* formato portretai: graviūrų, paveikslų fotokopijos – pradedant Valerijonu Protasevičiumi, Petru Skarga ir baigiant Pauliumi Tarengiu⁵. Neabejotina, kad šio istorinio albumo nuotraukų autorius – dažnai čionai cituojamas medicinos daktaras Vladislavas Zahorskis, savo pomėgį fotografuoti pritaikęs mokslo tikslams, minimas Lietuvos fotografijos istorikės M. Matulytės puikiame albume apie XIX a. II pusės–XX a. pr. Vilniaus fotografiją⁶. Beveik kiekvienos istorinio albumo nuotraukos antroje pusėje jis paliko įrašą savo ranka: „Illustrissimae Societati Medicae dono obtulit Dr. Wł. Zahorski“⁷.

Mūsų aptariamą VMD narių fotografijų albumą sudaro 20 melsvos spalvos auksintais pakraščiais kieto kartono lapų su iš eilės pieštuku sunumeruotomis fotografijų vietomis, – numeracija akivaizdžiai atlikta

⁴ Kad Draugija rūpinosi savo narių atminimo išsaugojimu ir kad narių fotografijų albumo tikrai būta anksčiau, patvirtina dr. Vl. Zahorski liudijimas: „1897 metų kovo 13 d. posėdyje pirmininko dr. Ipolito Jundzilo pasiūlymu Draugija patvirtino sprendimą atnaujinti albumą Draugijos narių nuotraukoms saugoti. Albumas egzistavo ir prieš tai, tačiau jau keliolika metų pareigos vykdymo dovanoti savo fotografiją stojant į Draugiją buvo atsisakyta“. – ZAHORSKI, Władysław. *Zarys dziejów Cesarskiego towarzystwa lekarskiego w Wilnie (1805–1897)*, p. 167.

⁵ Paulius Tarengis (Tarengi, 1767–1830), italų kilmės Vilniaus universiteto lotynų kalbos profesorius, dirbęs 1804–1807 metais, tačiau čia nepritaęs ir grįžęs atgal į Romą. Fotokopija tikriausiai daryta pagal Jono Rustemo ir Izidoriaus Veiso autorystės 1806 m. vario raižinį, šiuo metu saugomą LDM.

⁶ MATULYTĖ, Margarita. *Vilniaus fotografija 1858–1915*. Lietuvos nacionalinis muziejus, 2001, p. 42: „Vladislavas Zahorskis reproduko Vilniaus universiteto dėstytoju, visuomenės veikėjų portretus“.

⁷ „Šviesiausiai Medicinos draugijai padovanojo dr. Vl. Zahorskis“ (didžiama įrašų daryti jo paties ranka).

vėlesnių saugotojų ir atitinkamai vis keitėsi (dingus fotografijai). Dešimt albumo lapų (*recto* ir *verso* pusėse) pritaikyti 5 fotografijoms eksponuoti: centre – vienai didelei (*carte de cabinet*⁸, apie 13×16 cm), ir jos šonuose – keturioms mažesnio (*carte de visite*⁹: 6×9 ar 10×15 cm) formato. Albumo 11–13 lapuose nuotraukos sukomponuotos dviem eilėmis po keturias – (puslapyje po aštuonias), taip pat iš abiejų lapo pusių, *carte de visite* formato. 13 lapo *verso* pusėje albumo nuotraukos baigiasi – viršutinė eilė tužpildyta 3 portretais. Kiti albumo lapai (14–20) tušti, suformuoti pagal antrąjį variantą (po aštuonias *carte de visite* kiekviename puslapyje). Albumo priešlapyje tvarkytojo (po 1945 m.) įrašas lietuvių k.: „135 fotografijos, 20 lapų“, įrašas kita ranka, taip pat lietuviškai: „rasta 135 fotogr. + 1 operacija“ (jokio operacijos vaizdo albume šiuo metu nėra). Dabar albumą sudaro 133 portretinės VMD narių fotografijos, kai kurių atvaizdai įamžinti ne po vieną kartą.

Dauguma albumo portretų nufotografuota Vilniuje veikusiose fotografijos dirbtuvėse/fotoateljė: **30** (didžiausia grupė) nufotografuota vieno geriausių XIX a. Vilniaus portretistų¹⁰ dailininko Aleksandro Strauso / Aleksandro Strauso ir Jaroslavo Bžozovskio fotoateljė („A. Strauss & J. Brzozovski a Vilna“). Kitam garsiam Vilniaus fotografui Juozui Čechavičiui priklauso **6** albumo nuotraukos. V. Daumanto („Фотография В. ДОВМОНТА ВЪ ВИЛЬНЕ“) fotoateljė – **3** nuotraukos, kitų dirbtuvių: S. Flerio ir Bačanskio (S. Fleury & Baczański), Čyžo ir Lopatinskio („Czyż i Łopatynski“), Brolių Butkovskių („Photographie Boutkovsky Frères. Vilna. Rue Konnaja Maison Gomolicka“), Alberto Sveikovskio („A. de Swieykowski photographe Vilna“) – po **1** nuotrauką. Beveik trečdalis nuotraukų (**27**) – be jokios nuorodos apie fotografą, keletą jų galėtume priskirti Vladislavui Zahorskiui: **2** jo paties (vizitinio ir ka-

⁸ *Carte de cabinet* – 1866 m. atsiradęs fotografuotinio atspaudo formatas, vadinamoji studijinė fotografija.

⁹ *Carte de visite*, arba CDV, – nedidelės nuotraukos formatas (dažniausiai apie 6×9 cm), užpatentuotas 1854 m. fotografo André Adolphe Eugène Disdéri (1819–1889) Paryžiuje. Populiariausias XIX a. portretinės fotografijos formatas.

¹⁰ Daugiau apie Vilniaus fotografus ir jų darbus žr.: MATULYTĖ, Margarita. *Vilniaus fotografija 1858–1915*. Lietuvos nacionalinis muziejus, 2001.

1 PAV. Draugijos biblioteka. XIX a. pab. Vl. Zahorskio? fotogr.

binetinio formato), medicinos daktaro Adomo Adamovičiaus (antroje šios nuotraukos pusėje įrašyta: „Societati Med. Vlnensi dono obtulit Wł. Zahorski 1897“) ir 2 Ipolito Jundzilo (kabinetinio ir vizitinio formato).

Ne Vilniuje fotografuotų nuotraukų autoriai ar dirbtuvės atitinkamai įvairuoja pagal Draugijos nario gyvenamąją, darbo, stažuotės ar kelionės vietą. Šiek tiek gausesnė Lenkijos fotografų grupė: tai Krokuvos fotografas Avitas Šubertas (1); Varšuvos fotografai Janas Miečkovskis (7), Konradas Brandelis (1), Karolis Adolfas Beyeris (1); Gardino fotografas Elijas Stumannas – 2; Peterburgo fotografai Henrikas Denjė (Denjeras) – 2, Charlesas Bergamasco – 2; Maskvos fotografas Sergiejus Levickis – 3; Kijevo fotografas Josephas Kordyschas – 1; ir dar keletas kitų užsienio fotografų.

Šešių VMD narių tapatybės lieka nenustatytos (kaip jau minėta), prie kai kurių nuotraukų neįvardyta nei fotografas, nei fotoateljė (portretas priklijuotas prie nežymėtos kortelės).

Atidžiau patyrinęję Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje saugomą išlikusią ikonografinę Draugijos medžiagą, galime atsekti ir keletą į albumą nepatekusių asmenų fotografijų – galbūt dėl nestandartinio (per didelio, *imperial* formato?) nepateko dr. Kornelijaus Młodziejewskio portretas¹¹) ar dėl kitų mums nežinomų priežasčių, tačiau jų nespėliosime.

Iš visos portretų galerijos pristatysime šešis personažus, kuriuos parinkome šiek tiek atsižvelgdami į jų nuopelnus medicinos mokslo, Draugijos ar Vilniaus miesto (architektūros) istorijai ar į jų pačių asmenybės žavesį, nors iš tikrųjų kiekvienas albume įamžintas istorinis asmuo nusipelno platesnio aptarimo, tuo labiau kad šaltiniuose (ypač lietuviškuose) trūksta išsamesnių jų gyvenimo ir mokslo darbų bei visuomeninės veiklos aprašymų, tačiau tiek išsiplėsti mums neleidžia šio straipsnio apimtis ir leidinio specifika.

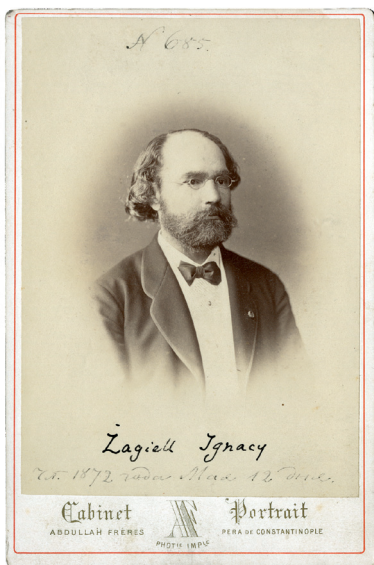
Pirmasis – Ignacas Žagelis, kilęs iš Pavirinčių (Anykščių raj.) gydytojas, rašytojas, keliautojas. Iki 1843 m. mokslus ėjo Ukmergėje pas vienuolius pijorus. 1850 m. baigė Kijevo universitetą (*cum eximia laude*). Parašė knygą apie kelionę į Abisiniją¹², tačiau, kaip teigia mokslininkai, taip niekada pats į ją ir nenukeliavo. Mūsų laikais laikomas rašytoju falsifikatoriumi, tačiau pramanų literatūra klestėjo visais amžiais. Netgi Janas Stanisławas Bystronis¹³ rimtai traktavo jo darbus apie Egiptą, laikė jį pirmuoju lenku, pasiekusiu Nilo žiotis. Iš tikrųjų garbusis daktaras tikrai matė daug pasaulio, tarnavo britų kariuomenėje Madrase (Indijoje), dirbo Egipto vicekaraliaus Hamido (Saida-Pašos) rūmų gydytoju, nuo 1863 m. darbavosi turkų medicinos tarnyboje, – tai rodo, kad jo aprašymai nėra visiškai beverčiai, daug buvo matęs ir daug žinojo. 1870 m. Žagelis netgi buvo išrinktas Italijos geografų draugijos nariu¹⁴.

¹¹ Mokslus pradėjęs Vilniaus Medicinos-chirurgijos akademijoje, o baigęs Maskvoje, kur ir dirbęs; VMD narys nuo 1849 m.

¹² ŻAGIELL, Ignacy. *Podróż historyczna po Abisynii, Adel, Shoa, u źródeł Nilu...*, (Wilno, 1884).

¹³ Jan Stanisław Bystron (1892–1964) – lenkų etnografas ir sociologas, praėjusio amžiaus 3 ir 4 dešimtmečiais tyrinėjęs lenkų pėdsakus Alžyre ir Artimuosiuose Rytuose.

¹⁴ VUB, RS, F26-181, p. 30–31. Tai Tado Ignaco Žagelio laiškas-autografas (datuotas

2 PAV. Ignacas Žagelis (1826–1891). Fotogr. Konstantinopolyje, armėnų kilmės Osmanų imperijos fotografų Brolių Abdullah fotoateljė

3 PAV. Liudvikas Zeidleris (1814–1909). Fotogr. A. Strauso ir Bžozovskio fotoateljė Vilniuje

Nuo 1876 m. jis apsigyveno Vilniuje, 4 metus ėjo sanitarinės komisijos pirmininko prie miesto tarybos pareigas; jam priklausė Šuazelių (de Reusu) rūmai dab. S. Daukanto a. 2. Lenkų tyrinėtojas Janas Ciechanowski teigia, kad Žagelis buvo tikras mistifikatorius, linkęs fantazuoti ir kurti pasakas, tačiau labai aktyvus ir tikrai talentingas pasakotojas. Minėtos knygos pradžioje Žagelis prisistato Oksfordo universiteto, daugelio akademijų ir mokslo draugijų nariu, o privačiame gyvenime mėgo puikuotis kunigaikščio titulu, kildino save tiesiai iš didžiųjų Lietuvos kunigaikščių Gedimino ir Žygimanto. Vis dėlto XIX a. caro heroldija nepatvirtino jo aukštos kilmės, o pateikti dokumentai tebuvo ... falsifikatai.

1872, Konstantinopolyje), rašytas (prancūzų k.) Draugijai; čia jis išvardija visus savo darbus, nuopelnus ir titulus. Rašytas ant popieriaus, pažymėto raudonos spalvos monograma: raidė „Z“ su karūna viršuje, išlikęs ir vokas su šia monograma.

Tad, kaip teigia ką tik perpasakoto straipsnio autorius Janusz Tazbiras¹⁵, mistifikatoriaus talentas buvo neabejotinai užkoduotas šio VMD nario genuose. Pasak J. Chojnackio, grįžęs į provincialią aplinką, kurėjo ne itin aukštas pareigas, norėjo pasirodyti esąs svarbus asmuo, kuni-gaikščių draugas ir žmogus, susijęs su mokslo pasauliu¹⁶.

Liudvikas Zeidleris – Vilniaus vaistininkas, „Gulbės“ vaistinės savininkas. Apie jį žinoma, kad buvo Vilniaus vaistininko Jano Zeidlerio sūnus, paveldėjęs po tėvo šią vaistinę (lenk. „Pod Łabędziem“ – po gulbe), Vilniaus universiteto piešimo profesoriaus, J. P. Norblino mokinio, įžymaus dailininko Jono Rustemo posūnis. Šalia citatos iš „Polski Słownik biograficzny“, pasitelkiau į pagalbą ir „Respublikos“ straipsnį¹⁷. VMD archyve yra išlikę jo biografijos fragmentai, *Curriculum vitae*¹⁸, kuriuos čia perpasakoju. Liudvikas Zeidleris gimė Vilniaus mieste

¹⁵ TAZBIR, Janusz. Wawrzeńiecki i Żagiell jak twórcy falsyfikatów. *Nauka*, 3/2006, p. 45–53 [žiūrėta 2015 m. rugpjūčio 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.pan.poznan.pl/nauki/N_306_03_Tazbir.pdf>.

¹⁶ Žr. 30 išnašą ką tik minėtame J. Tazbiri straipsnyje.

¹⁷ Andrzej Ryszkiewicz *Polski słownik biograficzny* (PSB), XXXIII, (1991–1992 m.) Jano Rustemo biogramoje rašo apie antrąją dailininko santuoką: „[...] antroji žmona buvo Ana iš Pučinskių [...], Jano Zeidlerio, vaistinės „Po gulbe“ savininko, našlė; tą vaistinę perėmė Rustemo posūnis Liudvikas Zeidleris. Tiek juo, tiek ir jo seserimi Ana Rustemas tėviškai rūpinosi, galiausiai buvo laikomas jų tėvu“ [žiūrėta 2015 m. rugpjūčio 19 d.]. VU bibliotekoje šaltinis neprieinamas, prieiga per internetą: <<http://ipsb.nina.gov.pl/index.php/a/jan-rustem>>.

„Jeigu Zuokas nebūtų išplėšęs Pilies ir Didžiosios gatvių tašyto akmens trinkelį, galėtume sakyti, kad ir šiandien miname tą patį grindinį, kurį mynė Rustemas. Jeigu vietoje seniausios vaistinės su didžiule fajansine gulbe vitrinoje (kas jos neprisimena!) nebūtų įsikūrusi prašmatnių batų parduotuvė, ir šiandien galėtume nusipirkti vaistų „Po gulbe“, kadaise priklausiusioje Liudvikui Zeidlerui, kurio našlė tapo ... antrąja Rustemo žmona. Teigiama, kad Rustemo biografija spalvingesnė už jo kūrybą (parodos kuratorė dr. Rūta Janonienė) [...] antrąkart, kaip minėjome, vedė našlę vaistininę. Sklido kalbos, kad ir ponios Zeidlerienės vaikai iš pirmosios santuokos – Rustemo.“ – Jonas Rustemas. Vilnietis su turkišku fesu. *Respublika*, 2012, lapkričio 5 d. [žiūrėta 2015 m. rugpjūčio 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.respublika.lt/lt/naujienos/kultura/kulturos_naujienos/jonas_rustemas_vilnietis_su_turkisku_fesu/print>.

Palyginę abu šaltinius ir mūsų turimus Liudviko Zeidlerio duomenis, matome neatitikimą: iš tikrųjų Liudvikas Zeidleris gimė 1814 m., o Rustemas vedė antrąkart 1826 m. jo?! našlę. Taip ir gimsta legendos.

¹⁸ VUB, RS, F26-181, l. 47. Tekstas rusų k.

1814 m. balandžio 8 d. Baigęs Vilniaus gimnaziją 1831 m. stojo vaistininko mokiniu į paveldėtą, po tėvo mirties provizoriui G/H/Jendei? išnuomotą vaistinę. 1835 m. savo globėjo pastangomis baigti mokinio praktiką jis buvo perkeltas į Vilniaus universiteto vaistinę, kuriai vadovavo farmacijos profesorius Gorskis¹⁹. 1836 m. Medicinos-chirurgijos akademijoje įgijo provizoriaus padėjėjo laipsnį. Uždarius Akademią, buvo priverstas išvažiuoti į Maskvą laikyti baigiamojo egzamino ir, jį išlaikęs, 1842 m. gavo I klasės provizoriaus laipsnį, dar tais pačiais metais pradėjo valdyti savo vaistinę Vilniuje. 1845 metais išrinktas į Draugiją. Ilgus metus buvo Draugijos kabinetų kustodas ir išdininikas, daug nuveikė jos labui²⁰.

Lazaris Stembo, Solomono sūnus, gimė Kauno gubernijoje, netoli nuo Raseinių. Pradinį išsilavinimą įgijo Raseiniuose, o 1866 m. įstojo į Vilniaus rabinų mokyklą, 1873 m. baigė visą jos mokymo kursą. Tais pačiais metais Berlyne įstojo į Medicinos fakultetą, kurį baigė 1877 m. medicinos daktaro laipsniu (*magna cum laude*). Paskutinius du semestrus buvo profesoriaus Jozefo Mejerio klinikos asistentas. 1878 m. Peterburgo medicinos-chirurgijos akademijoje išlaikė egzaminą gydytojo laipsniui gauti. 1879 m. stojo į karo tarnybą, joje pasiliko iki 1883 m. Nuo to laiko ypač domėjosi vidaus ir nervų ligomis. 1887 m.

4 PAV. Lazaris Stembo (1851–1906).

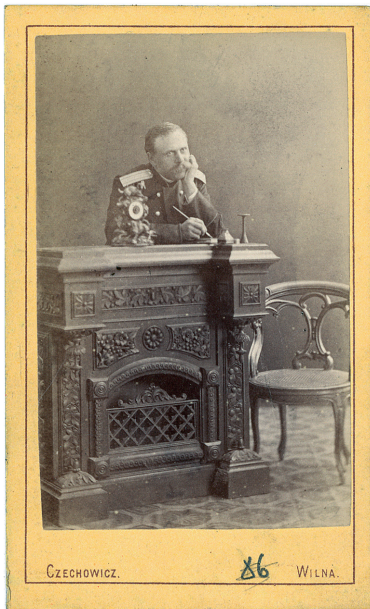
Fotogr. Serebrino ateljė Vilniuje

¹⁹ Stanislovas Batys Gorskis (Stanisław Gorski Batys, 1802–1864) – Lietuvos botanikas, entomologas, farmakognostas, Vilniaus Medicinos-chirurgijos akademijos profesorius.

²⁰ ZAHORSKI, Władysław. *Zarys dziejów Cesarskiego towarzystwa lekarskiego w Wilnie (1805–1897)*, p. 243.

specializavosi Berlyne, 1888 m. – Paryžiuje. 1890 m. dalyvavo 10-ajame medicinos kongrese Berlyne, o 1894 m. – tokiaame pat kongrese Romoje.

Vilniaus medicinos draugijoje skaitė pranešimus: apie atetozę, apie neisterinės kilmės septyniolikmetės isterikės paralyžių, apie elektrotėrapijos naujienas ir kt.²¹; demonstravo ligonį, sergantį siringomielija, išaiškino ligos pobūdį ir diferencinę diagnostiką, argumentuotai atsakė į kolegų klausimus²².

5 PAV. Hilarijus Raduškevičius (1838–1900). Fotogr. J. Čechavičius Vilniuje

Hilarijus Raduškevičius gimė Borystinavo dvare Oršos apskr. Mogiliavo gub. Kilęs iš nusigyvenusių *Radwan* herbo bajorų. Mediciną studijavo Medicinos-chirurgijos akademijoje Peterburge, ją baigė 1861 m. Dirbdamas Vilniaus karo ligoninės gydytoju, pelnęs ypatingą populiarumą, garsėjęs kaip puikus diagnostas. Į Draugiją išrinktas 1870 m. Karo ligoninės gydytojas per rusų-turkų karą 1877 m. tapo turtingu žmogumi. Išėjęs į emeritūrą, praktika vertėsi Vilniuje. Kalvarijų gatvėje, prie Žaliojo tilto, pasistatydino viduramžių pilaitės tipo mūrinius rūmus. Parengė rūmų dovanojimo aktą Vilniaus žemės ūkio draugijai. Vis dėlto šis aktas

²¹ VUB, RS, F26-181, *Biographiae et Necrologi*, l. 14. Tekstas rusų k., pabaigoje rašoma pirmuoju asmeniu: išeitu, kad tai paties Lazario Stembo autografas. Pridedamo darbų sąrašo čia nėra. Cituoju išsamiau, nes jo biogramos niekur neteko aptikti. Tai gydytojas, labai aktyviai dalyvavęs Draugijos veikloje, praktikoje taikęs naujausius mokslo pasiekimus, 1900 m. atidaręs antrąjį rentgeno kabinetą Vilniuje (pirmąjį 1896 m. atidarė gyd. F. Dembovskis). Plg.: TRIPONIENĖ, D. *Angiologinės diagnostikos veikla Lietuvoje* [žiūrėta 2015 08 19]. Prieiga per internetą: <<http://www.mtp.lt/files/MEDICINA-2007-2-18-TRIP.pdf>>.

²² 1892 04 13 VMD (913) posėdžio protokolas nr. 4, p. 39.

neįsigaliojo. Namas buvo parduotas, o jame įsikūrė įvairios institucijos, ligoninė. Rasų kapinėse pastatė/fundavo puošnią koplyčią (oratoriją), išlikusią iki mūsų dienų (archit. inž. Julianas Januševskis). Jo užsakymu dailininkas Vincentas Slendzinskis koplyčioje nutapė Šv. Hilarijaus paveikslą ir keturis evangelistus. Mirė staiga bažnyčioje nuo širdies smūgio²³. Jo atminimą Vilniuje tebesaugo gražieji rūmai prie Žaliojo tilto ir restauruota Rasų kapinių koplyčia.

Ipolitas Jundzilas – medicinos daktaras. Gimęs netoli Eišiškių (Lydos apskr.), anksti neteko tėvų. Giminaičių buvo atiduotas į Bajorų institutą Vilniuje, jį uždarius – į Vilniaus gimnaziją, kurią baigęs įstojo į Dorpato (dab. Tartu) universitetą studijuoti medicinos. Tobulinosi Berlyne, medicinos daktaro laipsnį apgynė Dorpate 1873 m. Netrukus persikėlė į Vilnių ir tapo Savičiaus ligoninės ordinatoriumi. Daugiausia gilinosi į chirurgiją ir okulistiką, Vilniuje įdiegė Listerio metodą – antiseptiką karbolio rūgštimi ir jodoformu. 1874 m. tapo VMD nariu, taip pat dirbo Vilniaus laboratorijos draugijos trečiojo skyriaus direktoriaus pavaduotoju ir šias pareigas ėjo iki mirties. 1887 m. tapo vyriausiuoju Savičiaus ligoninės gydytoju. Kasdien operuodavo po kelis kartus, sekė medicinos pažangą ir taikė ją praktikoje. Be kitų visuomeninių pareigų, aktyviai dalyvavo VMD posėdžiuose ir darbuose, buvo jos sekretorius, o 1891–1892 m. –

6 PAV. Ipolitas Jundzilas (1846–1898). Fotogr. Vl. Zahorskis? Vilniuje

²³ SZAREJKO, Piotr. *Słownik lekarzy polskich XIX wieku*. T. 3. Warszawa: Wydawnictwo naukowe Semper, 1995, p. 330. Kol kas tik čia radau išsamesnę H. Raduškevičiaus biografiją.

vicepirmininkas. Paskelbė 7 referatus. Jo pastangomis buvo išleistas²⁴ „Album Historicum“, skirtas kultūrai ir apšvietai Lietuvoje.

Gimęs Švenčionyse²⁵ tremtinio šeimoje: tėvas taip pat buvo gydytojas, ištremtas į Uralo sritį. Vl. Zahorskis medicinos mokslus baigė Maskvos

7 PAV. Vladislav Zahorski – (1858–1927). Fotogr. Vl. Zahorskis? Vilniuje

universitete, gydytojavo Jekaterinburge ir Čeliabinske. Į Vilnių grįžo 1893 m.; eidamas medicinos inspektoriaus pareigas, susidomėjo istorija. Gydytojas, istorikas, rašytojas, kraštotyrininkas, fotografas, didelis Vilniaus mylėtojas, vienas iš Mokslo bičiulių draugijos Vilniuje steigėjų, vienas iš Vilniaus Stepono Batoro universiteto atkūrimo iniciatorių 1919 metais, daugelio vadinamas ir menotyros specialistu, daug rašęs apie Vilniaus architektūrą. Stanisławas Trzebiński dr. Vladislavo Zahorskiego nekrologo²⁶ pabaigoje prideda dukros Szadurskos paskolintą paties Zahorskiego sudarytą bibliografinį darbų sąrašą: vien lenkiškų publikacijų – 137 pozicijos, rusų – 23 ir du vertimai į rusų kalbą.

²⁴ Taip rašo Edwardas Stockis; jo tekstas išspausdintas *PSB*, T. XI/1, zes. 48, Wrocław 1964, p. 318–319. Manychiau, kad čia tikrai apsirinkama dėl Istorinio albumo (*Album Historicum*) išleidimo, vėliau kiti mokslininkai (taip pat ir lietuvių) tą riktą pakartoja. Istorinis VMD nuotraukų albumas buvo sudarytas, parengtas, bet išleistas (t. y. išspausdintas) niekada nebuvo. Žr. albumo originalo aprašymą (F26-4893) straipsnio pradžioje ir 4 išnašoje.

²⁵ Biografiniai duomenys – tik iš bostoniškės *Lietuvių enciklopedijos* (Bostonas: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1966, t. 35, p. 15). Naujoje Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje (VLI) dr. Vladislavo Zahorskiego nerasime.

²⁶ *Archiwum historii i filozofii medycyny oraz historii nauk przyrodniczych*. Redaktor Adam Wrzosek VII Zeszyt II, Poznań 1927, IX. Wspomnienie pośmiertne. 1. Stanisław Trzebiński, profesor historii medycyny w Uniw. Stefana Batoroego w Wilnie. *Śp. Władysław Zahorski*, p. 291–297.

Vyrauja istorinė tematika. Atrodo, kad pats labai daug rašęs apie kitus, be čia cituojamos Vilniaus medicinos draugijos istorinės apybraižos ir kitų profesinių tekstų, palikęs gražiausias neblėstančio atminimo Vilniaus legendas, išverstas į ne vieną užsienio kalbą, populiarių vadovą po Vilnių, sulaukusį keturių laidų autoriui gyvam esant, įdomių istorinių apybraižų apie Vilniaus bažnyčias ir kitus objektus, daug rašęs apie Vilniaus architektūrą, išsamios monografijos apie save taip ir nesulaukė nei iš lenkų, nei iš lietuvių autorių, savo darbais pasistatė nemirtingą paminklą, Horacijaus žodžiais: „aere perennius“.

Svarbią išliekamąją vertę turi nuotraukų įrašai (apačioje, lapeliuose po nuotraukomis ar kitoje kortelių pusėje): kai nurodoma pavardė, vardas, įstojimo į Draugiją metai, kartais – pareigos ar gimimo ir mirties datos, tik tuomet portretas identifikuojamas ir atpažįstamas. O tuo atveju, kai nėra jokio įrašo ir niekur kitur neužfiksuota, kai nėra kitų šaltinių, deja, asmuo taip ir lieka neatpažįstamas. Tie lakoniškai brūkštelėti vienas ar keli autentiški duomenys neįkainojami (kartais ir apskritai vieninteliai): jie leidžia identifikuoti asmenį, patvirtina jo įstojimo į Vilniaus medicinos draugiją datą, pateikia gyvenimo ar mirties metus, atitinkamu gyvenimo tarpsniu eitas pareigas ir kt. Dauguma šių įrašų daryti dr. Vl. Zahorskio ar kito kurio VMD sekretoriaus ar atsakingo asmens ranka, retkarčiais pasitaiko ir vienas kitas autografas. Visi šie įrašai mano buvo kruopščiai perrašyti ir perkelti į aprašus elektroniniame kataloge (pastabų bloke).

Skaitmeninių vaizdų paskelbimas virtualioje erdvėje pagelbėtų identifikuoti ne vieną mįslingai į mus žvelgiantį ir negalintį nieko apie save daugiau mums paaiškinti veidą. Šioje vietoje pasiremsiu citata iš Mindaugo Kaminsko publikacijos: „Kaip sektiną pavyzdį galima paminėti VUB, kurioje ilgą laiką vyravo tradicija asmenų fonduose esančioms nuotraukoms rengti atskirus aprašus. Kai kurie VUB asmenų fondai turi išskirtą nuotraukų apskaitą, todėl galima lengviau ją išskirti iš kitų dokumentų.“²⁷

²⁷ KAMINSKAS, Mindaugas. Fotografijos paveldas Lietuvoje ir jo apsauga. Iš *Vilniaus fotografijos mokykla. Tęstinumo ir naujų strategijų problemos // Wileńska szkoła fotograficzna. Kwestie ciągłości i nowych strategii*. Vilnius, 2008, p. 41.

Geriausia išeitis šio albumo ir kitoms VUB Rankraščių skyriaus fonduose saugomoms istorinėms fotografijoms išlikti ir jų prieinamumui užtikrinti yra jų skaitmeninimas²⁸, kartu atliekant būtinus profilaktikos ir priežiūros darbus, taip užtikrinant jų išsaugojimą, nes kai kurie vaizdai blunka, blanksta, nyksta nesugrąžinamai. Kol kas tik Lietuvos centrinio valstybės archyvo (LCVA) Fotodokumentų skyrius ir Lietuvos dailės muziejus (LDM) šį darbą atlieka nuosekliai ir sistemingai. Reikia tikėtis, kad jį tęs ir ateityje.

Tik bendrais bruožais aptartas ir pristatytas albumas – svarbus mūsų ikonografinio paveldo šaltinis – ateityje neabejotinai sulauks ne tik Lietuvos mokslo istorikų, fotografijos meno tyrinėtojų profesionalų dėmesio, bus prikeltas ir atgaivintas šių fotografijose įamžintų garbingų veikėjų atminimas²⁹, identifikuoti kol kas neatpažinti asmenys, parengtos ir patikslintos jų biogramos ir svarbiausių mokslo darbų sąrašai.

Literatūra

1. *Archiwum historii i filozofii medycyny oraz historii nauk przyrodniczych*. Redaktor Adam Wrzosek VII Zeszyt II, Poznań 1927, IX. Wspomnienie pośmiertne. I. Stanisław Trzebiński, profesor historii medycyny w Uniw. Stefana Batorego w Wilnie. *Śp. Władysław Zaborski*, p. 291–297.
2. BIELIŃSKI, Józef, *Stan nauk lekarskich za czasów akademii medyko-chirurgicznej wi-*

²⁸ „Skaitmeninimo procesas skirtas paveldo išsaugojimo ir prieinamumo užtikrinimui, tačiau fotografijai šis apsaugos būdas Lietuvoje nėra plačiai taikomas. Dažnai apsiribojama tik fragmentišku vertingiausių kolekcijų skenavimu. Priežastis – skaitmeninimo politikos vykdymas visos institucijos mastu, kada nuotraukos, lyginant su viduramžių raštais, pergamentais ar rankraščiais, nepatenka į svarbiausių dokumentų, kuriuos pirmumo tvarka reikėtų skaitmeninti, sąrašą“, – rašo Mindaugas Kaminskas (Ten pat).

²⁹ „Dauguma Europos medicinos autoritetų gvyai domėjosi Vilniaus medicinos draugija, siuntė jai savo mokslinius darbus ir prašė išrinkti juos nariais. Iš ilgos garsių vardų eilės, kurie yra narių sąrašė, nurodysime bent juos šiuos: Jenneris, Corvisartas, Scarpa, Huffelandas, Perlis, Magendie'is, Lanfgenbeckas, abu Graefe'ės [chirurgas ir okulistas – I. K.], Lisfrankas, Astley-Pooperis, Dupuytrenas, Humboldtas ir daugelis kitų. Draugijos archyve saugomi daugelio šių mokslininkų jų pačių ranka rašyti laišakai, bei jų atvaizdai su autografais ir dedikacijomis. Tačiau ir iš vietinių narių daugelis prilygo savo užsienio kolegoms ir jų vardai tapo nemažiau garsūs.“ (ZAHORSKI, Władysław. *Zarys dziejów Cesarskiego towarzystwa lekarskiego w Wilnie (1805–1897)*, p. 74).

- leńskieĳ, bibliograficzne przedstawiony.* Warszawa: wydanie i nakład Towarzystwa Lekarskiego Warszawskiego, 1889.
3. *Biographiae et Necrologi*, 81 l. (rankrašĳis). VUB, RS, F26-181.
 4. ILGIEWICZ, Henryka. *Wileńskie towarzystwa i instytucje naukowe w XIX wieku.* Rozdział II. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2005.
 5. Jonas Rustemas. Vilnietis su turkišku fesu. *Respublika*, 2012, lapkričio 5 d. [žiūrėta 2015 m. rugpjūčio 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.respublika.lt/lt/naujienos/kultura/kulturos_naujienos/jonas_rustemas_vilnietis_su_turkisku_fesu/,print.1>.
 6. KAMINSKAS, Mindaugas. Fotografijos paveldas Lietuvoje ir jo apsauga. Iš *Vilniaus fotografijos mokykla. Tęstinumo ir naujų strategijų problemos // Wileńska szkoła fotograficzna. Kwestie ciągłości i nowych strategii.* Lietuvos dailės muziejus. Vilnius, 2008.
 7. *Lietuvių enciklopedija.* Bostonas: Lietuvių enciklopedijos leidykla, 1966, t. 35.
 8. MATULYTĖ, Margarita. *Vilniaus fotografija 1858–1915.* Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2001.
 9. *Polski słownik biograficzny* (PSB), XXXIII (1991–1992 m.) [žiūrėta 2015 m. rugpjūčio 19 d.]. Prieiga per internetą: <<http://ipsb.nina.gov.pl/index.php/a/jan-rustem>>.
 10. *PSB*, T. XI/1, zesz. 48. Wrocław, 1964.
 11. SZAREJKO, Piotr. *Słownik lekarzy polskich XIX wieku.* T. 3. Warszawa: Wydawnictwo naukowe Semper, 1995.
 12. TAZBIR, Janusz. Wawrzeńiecki i Żagiell jak twórcy falsyfikatów. *Nauka*, 3/2006, p. 45–53 [žiūrėta 2015 m. rugpjūčio 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.pan.poznan.pl/nauki/N_306_03_Tazbir.pdf>.
 13. TRIPONIEŅĖ, D.; KATILIEŅĖ, I.; ŠULGIENĖ, N. Vilniaus medicinos draugijos „Aukso knyga“. *Respublika*, 2014, rugsėjo 22 [žiūrėta 2015 m. birželio 5 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/kitos_lietuvos_zinios/vilniaus_medicinos_draugijos_aukso_knyga/>.
 14. VUB el. katalogas: <<https://lanka.vu.lt/F/P3NLACNVVPL1U53Y8SBBMVY-4GEDN5VBARFCG8F7YMXS7L65VI9-06883?func=find-b-0>>.
 15. ZAHORSKI, Władysław. *Zarys dziejów Cesarskiego towarzystwa lekarskiego w Wilnie (1805–1897).* Warszawa, 1898.

THE VILNIUS MEDICAL SOCIETY ALBUM
AS AN ICONOGRAPHIC HERITAGE SOURCE

Irena Katilienė

Summary

The Vilnius Medical Society cared greatly for its history and preserved it very well. There are three historical albums of the Society known to us today: (1) the “Liber aureus” (the Golden Book), which contains a list of members of the Society from its founding in 1805 until 1925, (2) a photo album of the members of the Society, and (3) a supplemental

photo album („Album Historicum“), comprising portraits of the famous Vilnius University personalities taken from various pictorial and graphic materials; the first was proposed by the Society's chairman Dr. Hippolitus Jundzill in 1853, two last were established 1897. There are 133 photographs in this album to our day. These photographs were taken in Vilnius photo studios, but some were from Russia, Germany, Ukraine and other countries. Nearly one third of the photos do not have any information about photographers inscribed on the reverse, and there are six people who have not yet been identified. Digitization of these photos would be helpful in preserving them for the future, and might someday clarify the mysteries surrounding them.